Toespraak van mr H.A.F.M.0. van Mierio, vice-premier. Congres D66, 4 maart 1995, Arnhem

Alweer zes maanden geleden schaarden zich de ministers van het 'gewone' kabinet, de paarse coalitie, rond de koningin op de trappen van het bordes van Huis ten Bosch.
We stonden daar nog wat onwennig als een familie zonder gezamenlijk verleden en een geschiedenis vol broedertwisten, die het op een akkoord had gegooid.
Deels uit overtuiging, deels uit zakelijke overwegingen. Zeker niet als gelegenheidscoalitie, maar evenmin als vanzelfsprekende bondgenoten.
Maar voor D66 moest dit kabinet er een keer komen.

De toekomst en de praktijk moesten leren of we het zouden klaren. Of we wel met elkaar overweg konden. Of nieuwe omgangsvormen en verhoudingen zich ook leenden voor betere besluitvorming, voor het bereiken van een breder draagvlak, voor het adequater kunnen inspelen op veranderingen. De nieuwe situatie is vaak wennen, ook voor onszelf. Maar ik ben niet ontevreden, tot nu toe.

Natuurlijk gaat het niet altijd van een leien dakje; de nieuwe - soms wat chaotische - vorm van politieke dialoog geeft de coalitiepartijen meer ruimte voor het uitdragen van eigen inzichten in de aanloop naar de besluiten toe.
En ik constateer dat sommigen daar dankbaar gebruik van maken.

Ik heb daar ook weinig op tegen. We vonden allemaal dat het dualistischer moest, kabinet en parlement - ieder zijn verantwoordelijkheid -, het mocht duidelijk worden wat de afwegingen zijn, wat partijen geven en nemen.

Maar de speelruimte van coalitiefracties is natuurlijk niet onbeperkt. Ook dualisme is een cultuur, een politieke beschaving die ook z'n ongeschreven regels kent.
De geschreven regels zijn het regeerakkoord, de ongeschreven regels het gedrag daar buiten, de eigen verantwoordelijkheid, die geen vrijblijvendheid

is. Eén zekere trouw wordt in Iedere beschaving op prijs gesteld. Dualisme is geen onbeperkte jachtvergunning, geen cover up voor vrijbuiterij.
In de affaire Poncke Princen had de VVD-fractie zich mogen realiseren dat haar voorzitter zich met mij had verstaan. Hoe vrij ben je dan nog in een coalitie.
Bij de A-73 was het recht op het kiezen van een eigen oever onbetwistbaar. Maar bij de uitoefening van dat recht ging het dualisme over in pure oppositie toen de heer Bolkestein het

kabinet met z'n andere keuze randstad-arrogantie verweet. Dat is mensen opzetten tegen je eigen kabinet en je eigen minister. Hoe durft iemand het te zeggen die nog geen week geleden zei dat hij zijn buik vol had van dwarsliggende lagere overheden.
Wat wil Boikestein met de verantwoordelijkheid voor het milieu. Decentraliseren naar waar de natuur ligt? Dat is helaas bijna altijd buiten de Randstad. Bij de Betuwelijn of Schiphol, of alleen maar als het zo uitkomt.

Ik ben het met onze fractievoorzitter in de Tweede Kamer eens dat het kabinet zich kranig heeft gehouden. Het heeft de juiste beslissing genomen en die verdedigd. Ook D66 heeft alles gedaan om het woord gestand te doen dat ik namens D66 heb gegeven een paar dagen voor de verkiezingen, toen het vorige kabinet voor de oost-oever koos. We hebben verloren, niet in het kabinet, maar op de plaats waar echt de meeste stemmen gelden, het parlement. We hebben verloren, maar ik moet eraan toevoegen: het is ook weer niet helemaal voor niets-geweest.

Want na die zes maanden zwerven van de ene oever naar de andere, is die weg weliswaar weer terug bij 'af', maar nu voor een paar honderd miljoen minder schade toebrengend aan het milieu dan zes maanden geleden.
Als wij er niet geweest waren was die weg helemaal niet meer ter sprake gekomen en dus ook die verbetering niet. Ik zeg dat niet om een hoge borst op te zetten voor de partij, maar om aandacht te vragen voor iets dat altijd onderbelicht blijft: de comparatieve verbetering; die weinig heroische stap

vooruit. En soms zelfs veel stappen.

Het milieu is een terrein waar een absoluut vorst heerst. Ik bedoel de vorst van de hoogste maatstaf, het ideaal, het doel van de revolutie. Wie dat vaandel draagt loopt er per definitie bij achter, schiet structureel tekort bij de imperatieven die op het vaandel slaan. Dit hoort zo. Wie zich daarover beklaagt is een zeurpiet die niet weet wat hij uit de kast heeft gehaald. Maar, het is wel zo dat bij dat onvermijdelijk tekortschieten op de hoogste maatstaven het terrein dat gewonnen wordt, altijd onderbelicht blijft. Dat geldt zelfs voor de A 73.
Dat geldt voor nog een paar grote projecten, die dezer dagen aan de orde zijn, en die we toevallig - of is dat geen toeval - kunnen vergelijken met wat er geweest zou zijn onder het vorige kabinet. Schiphol bijvoorbeeld. Vergeleken met wat er lag levert het kabinetsbesluit op alle punten winst op. Vermindering geluidsoverlast, beperking van het maximum aantal woningen dat last heeft van lawaai, beperking van het nachtelijk gebruik, procedure-eisen voor verdere uitbreiding, als die al niet elders moet worden gezocht.
De Betuwelijn is het derde voorbeeld. Het staat nu al vast dat er een substantiële verbetering van de milieuvoorwaarden tot stand gebracht zal worden ten opzichte van het goedgekeurde project van het vorige kabinet. Natuurlijk spelen de geldmiddelen een rol bij de bepaling van wat kan en wat niet. Maar het is niet ons eerste uitgangspunt. Dat is de vraag welke knelpunten in ieder geval om een oplossing vragen.
Welke randvoorwaarden op het gebied van geluidhinder en landschapsaantasting moet je in 1995 stellen aan een spoorlijn waarop voor de komende honderd jaar vele treinen per uur rijden. Welke extra voorzieningen zijn nodig om te voorkomen dat de omwonenden worden opgescheept met onevenredig grote nadelige effecten van een project dat we in het belang van heel Nederland aanleggen.
Ik heb er alle vertrouwen in dat het kabinet ook daarover tot een verantwoorde besluitvorming komt. En dan maar weer zien wat de Kamer doet.

Het dualisme vraagt z'n prijs. Iedereen moet wennen. De oppositie, waar het soms lijkt alsof het CDA totaal vergeten is dat zij deze eeuw wel eens regeringsverantwoordelijkheid heeft gedragen. De regeringsfracties en het kabinet zelf, waarin de cohesie bij iedere dualistische tegenslag tot nu toe steeds groter werd.
De gelijkwaardigheid, in kwalitatieve zin, van de drie deelnemers aan het kabinet is een groot goed. Iedere partij is ervan overtuigd dat de steun van elk van de drie nodig is. Er is een grote compromisbereidheid bij besluiten waarover verschillend wordt gedacht. Vooral omdat niemand de vanzelfsprekende machtspositie of houding heeft van waaruit de ander de wil kan worden opgelegd. Het is nooit slikken of stikken.

De sterkste troef van het kabinet is dat we niet zijn vervallen in onze traditionele rollen, ons niet vastklampen aan vastgeroeste posities of belangen. We zijn ons bewust dat we midden in een veranderingsproces zitten. Wat dat betreft heeft zich binnen het kabinet een redelijk gevoel ontwikkeld over de functie van paars. Vanzelfsprekend is dat niet en er is een voortdurende druk - van buiten het kabinet - om terug te vallen op oude en vertrouwde concepten en ideeen.
Dat geldt soms voor het sociaal-economisch debat, voor de discussie over de aanpak van de werkloosheid; dat geldt ook voor de meningen die in het kader van de herijking van het buitenlands beleid worden geventileerd over de minderhedenproblematiek, de effectiviteit van onze ontwikkelingshulp, het door Nederland te voeren Europese beleid.
Bij dat Europese beleid wil ik wat langer stilstaan. Omdat twee cruciale jaren voor ons liggen, omdat de toekomst daarvan beslissend is voor onze welvaart en ons welzijn en omdat daar juist nu simplificaties aan het ontstaan zijn, die de complexe werkelijkheid geweld aandoen, maar door hun aansprekendheid op het eerste gehoor niet ongevaarlijk zijn.

Er lijkt de laatste tijd, ook in Nederland, een stroming te ontstaan die zichzelf het etiket "nieuw realisme" opplakt. Ik heb sterk de indruk dat dit "nieuwe realisme geboren is uit een gebrek aan creativiteit. De wereld, en met name

Europa, is sinds 1989 een stuk ingewikkelder geworden en wat is er dan makkelijker, als je het niet meer weet, de weg van de minste intellectuele weerstand te kiezen en te hameren op het nationale belang? Dat geeft een gevoel van zekerheid. Want wie is er nou tegen het nationale belang? En dan wordt er gedaan alsof in andere landen, bijvoorbeeld in Frankrijk of Engeland, het nationale belang immer voorop staat en dat er daar een duidelijke definitie bestaat van wat dat belang dan inhoudt. Maar als dat zo is, waarom zijn er dan in Frankrijk groeperingen zoals die van Philippe de Villiers, om van Le Pen nog maar te zwijgen, die vinden dat Parijs met z'n huidige Europese beleid de Franse belangen verkwanselt? En hoe komt het dan dat in Engeland de conservatieve partij een deel van z'n fractie in het parlement als gevolg van het Europees beleid kwijtraakt? Het ligt dus blijkbaar niet zo eenvoudig met dat nationale belang.

Door te schermen met dit soort emotionele termen dreigen we bovendien kunstmatig een tegenstelling op te roepen die er niet is; een tegenstelling tussen het nationale belang en de Europese integratie. Die integratie is nodig juist om onze belangen zo goed mogelijk te kunnen behartigen. In een Europa waar de nationale soevereiniteit hoogtij viert, zal het recht van de sterkste gelden. We moeten niet de illusie koesteren dat wij ons daartegen met veto's kunnen bewapenen. Nederland blijft belang hebben bij sterke Europese instellingen waardoor de scherpe kanten van de belangen van de grote landen worden afgevijld. Nederland heeft belang bij Europese parlementaire controle op Europees bestuur. Nederland heeft belang bij een Europees Hof van Justitie, dat verzekert dat alle landen, groot en klein, zich aan de regels houden. Nederland heeft belang bij openbaarheid van Europees bestuur, niet bij intergouvernementeel achterkamertjes-overleg, of de wederopkomst van vooroorlogse machtspolitiek.

Onze baten bij Europa houden niet op bij de traditionele onderwerpen van Europees beleid, zoals handel en economie. Ze strekken zich ook uit tot het milieu, de non-discriminatie, het buitenlands en veiligheidsbeleid van de Unie en de samenwerking op justitieel terrein. Europol is nodig, maar dan wel met

de vereiste controle door parlement en Hof.
Een versterkte Europese Unie is ook nodig om de Midden- en Oost-Europese landen weer in de Europese familie op te nemen. Aan een Unie die als los zand aan elkaar hangt hebben zij niets, en wij ook niet. Aan die versterking zal met creativiteit tijdens de komende conferentie ter herziening van het Verdrag van Maastricht, die in 1996 begint, moeten worden gewerkt.

Nederland is natuurlijk niet de enige speler in het veld en zeker niet de belangrijkste. Maar we zitten ook niet op de reservebank. Wij zullen ons beleid dan ook moeten afstemmen op degenen die de snelheid van het spel bepalen, en dat zijn voorlopig vooral Frankrijk en Duitsland. Beide willen een krachtig Europa;
Duitsland met sterke Europese instellingen. Frankrijk met sterke samenwerking tussen hoofdsteden. Daar zit een tegenstelling.
Dat is waar. Maar ik geloof er niets van dat Duitsland niet langer bereid zou zijn "z'n nationaal belang met een Europees sausje te overgieten". Het regeerakkoord tussen CDU/CSU en FDP is wat dat betreft ondubbelzinnig. En uiteindelrjk moet ook Frankrijk kiezen voor Europa. Natuurlijk zijn er tegenstellingen, zoals die tussen de liberale en de meer protectionistisch gezinde landen binnen de Unie. Maar juist dan bewijst de Frans-Duitse as zijn waarde, zoals de geschiedenis van de totstandkoming van de Uruguay Ronde ons duidelijk heeft aangetoond. Ik vind dan ook dat wij in nauwe samenwerking met onze Belgische en Luxemburgse partners zo goed mogelijk op die as moeten inspelen. We moeten de kracht van het Frans-Duitse duo tot ons eigen voordeel maken.

Tot voor kort leek VVD-leider Bolkestein die mening ook nog toegedaan, want minder dan drie maanden geleden zei hij "Voor mij en mijn partij staat de Duits-Nederlandse samenwerking in het kader van het Europees beleid in het middelpunt". Maar misschien was dat, omdat hij toen in Munster was en niet in Noordwijk.

Binnen het "nieuwe realisme" dreigt de discussie over de Europese Unie zich tenslotte te verengen tot een kwestie van geld. Nederland zou teveel aan

Brussel afdragen. De komende jaren wordt dat circa 4,5 miljard gulden per jaar, dat is zo'n 300 gulden per Nederlander. Natuurlijk moeten we dat geld niet over de balk gooien. Maar laten we alsjeblieft niet vergeten dat Nederland, ook als we even alleen naar het geld kijken, ongelooflijk profijt trekt van de Unie. Ja, de interne markt is er voor alle lidstaten, maar wij profiteren er meer van dan anderen.
Ik noem slechts een simpel voorbeeld. De Nederlandse export beslaat 60% van ons bruto nationaal produkt; en van die export gaat ruim 75% naar de landen van de Unie. In Spanje vormt de export maar nauwelijks 19% van het BNP, en van die export gaat slechts 55% naar de landen van de Unie. Wie verdient er eigenlijk aan Europa?

Als de heer Bolkestein zegt dat we netto betaler zijn geworden omdat we ons in het verleden zo slap hebben opgesteld, dan spreekt hij eenvoudig onwaarheid. We zijn netto betaler geworden (na 25 jaar ontvanger) vanwege de Mc Sharry- akkoorden, die zeer profijtelijk zijn voor onze handel. En wie zegt dat Nederland zich zo slap opstelt, krijgt een schaterlach te horen in het buitenland, waar men Nederlanders in het Europese circuit alleen kent als keiharde onderhandelaars. .

Over vier dagen hebben we een verkiezing voor de Provinciale Staten, Is het de laatste van de serie verkiezingen van vorig jaar, of de eerste van een volgende serie. Voor mijn gevoel is het de laatste van de serie omdat het ook over de Eerste Kamer gaat. Maar ik kan me voorstellen dat u er in de provincie anders tegenaan kijkt. Natuurlijk is het provinciale beleid de eerste inzet. Geen kwaad woord over het belang van programma's. Maar het hoge water van deze winter heeft weer eens laten zien hoe belangrijk mensen zijn, hoe belangrijk de mentaliteit is, waarmee die aan het roer staan, hoe belangrijk überhaupt de lagere overheid is - en hoe relatief groot de autoriteit daarvan is als het erop aankomt, en als die personen deugen.
Ik breng de bewondering van de partij over, daarbinnen het respect van de centrale overheid voor de lagere, voor al degenen, die het in die dagen van verwarring zo zichtbaar goed hebben gedaan en ik noem als symbool voor die

groep met name Jan Terlouw, die voorgoed een einde heeft gemaakt aan het sprookje dat onze partij geen bestuurders kent. Jan Terlouw dus, om eens een typisch gekozen type te noemen.

Mensen en mentaliteit en het gedachtengoed van D66, zij zijn op alle niveaus waar macht wordt uitgeoefend of gecontroleerd, beslissend voor het imago van de partij. De issues zullen in iedere provincie verschillend zijn, maar de values zijn overal hetzelfde.
En daarom zijn ook de values aan de orde, die op centraal niveau spelen, gemaakt en uitgedragen door de mensen met dezelfde mentaliteit, dezelfde manier van in de politiek staan.

Het oordeel van de kiezer wordt opgebouwd uit wat hij van D66 ziet op die verschillende machtsniveaus. En steeds meer worden wij in dat oordeel van elkaar afhankelijk. Mij werd laatst gevraagd wat in D66 voor de kiezer bepalend was: de ministers of de fractie, ik zei: dat wat het slechtst loopt, want dat maakt nieuws: een falende ministersploeg naast een glinsterende fractie is net zo slecht als een glinsterende ministersploeg naast een falende fractie. Het jammere was dat alleen het laatste deel werd afgedrukt, zodat de indruk is ontstaan dat ik vind dat we